

**GS.TSKH NHINA VAXILIEVNA XOLNTXEVA:
CHUYÊN GIA NỔI TIẾNG VỀ CÁC NGÔN NGỮ PHƯƠNG ĐÔNG**

**NGUYỄN VĂN LỢI
(GS.TS; Viện Từ điển học và Bách khoa thư Việt Nam)**

Lời tòa soạn: GS.TSKH, Viện sĩ Thông tấn Viện Hàn lâm Khoa học tự nhiên Nga *Nhina Vaxilievna Xolntxeva*, vừa từ trần ở tuổi 88, tại Maxcova, LB Nga. Bà cùng với chồng Bà- cố Giáo sư, Viện sĩ thông tấn Viện HLKH Nga Vadim Mikhailovich Xolntxev, nguyên Viện trưởng Viện Ngôn ngữ học Liên Xô (sau này là Nga) và các nhà ngôn ngữ học Xô Viết đã có những đóng góp to lớn trong việc đào tạo và xây dựng ngành ngôn ngữ học

Việt Nam. Bài viết dưới đây của GS.TS Nguyễn Văn Lợi, nguyên Phó viện trưởng Viện Ngôn ngữ học, cựu nghiên cứu sinh Việt Nam tại Liên Xô là sự bày tỏ tri ân của nhiều thế hệ các nhà ngôn ngữ học Việt Nam được đào tạo và cộng tác làm việc với GS. Nhina Vaxilievna Xolntxeva.

Ngày 10 tháng hai năm 2014, GS.TSKH Nhina Vaxilievna Xolntxeva - nhà ngôn ngữ học tài năng, chuyên gia nổi tiếng trong nghiên cứu các ngôn ngữ phương Đông, người Thầy đáng kính của nhiều thế hệ các nhà ngôn ngữ học Việt Nam, đã từ trần, hưởng thọ 88 tuổi.

GS.TSKH Nhina Vaxilievna đã hơn 50 năm làm việc tại Viện Đông phương học và Viện Ngôn ngữ học, thuộc Viện Hàn Lâm Khoa học Liên Xô (trước đây) và Viện Hàn Lâm Khoa học Nga (hiện nay). Bà đã có những đóng góp tích cực và xuất sắc trong việc giải quyết những vấn đề quan trọng của ngôn ngữ học đại cương, trong nghiên cứu tiếng Hán, các ngôn ngữ Altai, tiếng Việt và các ngôn ngữ dân tộc thiểu số ở Việt Nam, trong lĩnh vực ngôn ngữ học xã hội tại các quốc gia Đông Á và Đông Nam Á.

Trong cuộc đời làm khoa học của mình, GS. Nhina Vaxilievna Xolntxeva luôn gắn kết hoạt động nghiên cứu khoa học với việc tổ chức khoa học và giảng dạy tại các trung tâm Đông phương học của Nga và quốc tế. Bà đã tham gia biên tập nhiều công trình khoa học có giá trị, hướng dẫn nhiều nghiên cứu sinh Nga và nước ngoài, trong đó có Việt Nam bảo vệ thành công luận án Tiến sĩ, Tiến sĩ khoa học về ngôn ngữ Phương Đông, trong đó có tiếng Việt và các ngôn ngữ dân tộc thiểu số ở Việt Nam.

GS. Nhina Vaxilievna Xolntxeva cùng chồng Bà - Giáo sư, Viện sĩ thông tấn Viện Hàn lâm Khoa học Nga Vadim Mikhailovich Xolntsev, nguyên viện trưởng Viện Ngôn ngữ học, Viện HLKH Liên Xô (sau này là Viện HLKH Nga) và nhiều nhà khoa học Nga khác đã có những đóng góp to lớn cho sự phát triển chuyên ngành nghiên cứu tiếng Việt và ngôn ngữ các dân tộc thiểu số ở Việt Nam. Từ năm 1979, GS. Nhina Vaxilievna Xolntxeva đã tham gia tích cực vào chương trình hợp tác Việt - Nga khảo sát điền dã ngôn ngữ các dân tộc thiểu số Việt Nam. Trong gần 30 năm, qua 10 cuộc khảo sát điền dã (từ năm 2000 đến 2008, Bà Nhina Vaxilievna Xolntxeva có cương vị lãnh đạo đoàn các nhà khoa học Nga), các nhà khoa học Việt Nam và Nga đã thu thập tư liệu gần 30 ngôn ngữ dân tộc thiểu số ở Việt Nam. Dựa trên tư liệu điền dã, hàng loạt chuyên khảo đã được công bố. Đây là những tư liệu đặc biệt quý giá, góp phần giải quyết những vấn đề ngôn ngữ học đại cương, loại hình học, xác định quan hệ cội nguồn các ngôn ngữ ở Việt Nam và Đông Nam Á. Những nghiên cứu này cũng có giá trị thực tiễn trong việc bảo tồn và phát triển ngôn ngữ các dân tộc thiểu số ở Việt Nam. Hợp tác Việt - Nga khảo sát ngôn ngữ dân tộc thiểu số ở Việt Nam cũng là môi trường để các cán bộ nghiên cứu ngôn ngữ học Việt Nam học tập, nâng cao trình độ. Không ít các nhà khoa học Việt Nam hiện nay đã trưởng thành từ các “Mùa điền dã Việt-Nga”. Lòng nhiệt thành hăng hái, kinh nghiệm nghiên cứu phong phú, cùng tầm nhìn sâu và rộng về lý thuyết và thực tiễn của GS. TSKH Nhina Vaxilievna Xolntxeva là một trong những nhân tố quan trọng tạo nên kết quả của mỗi đợt khảo sát điền dã nói riêng và toàn bộ Chương trình nói chung. Công trình *Đại từ điển Việt-Nga mới* (“Новый большой вьетнамско-русский словарь”), là kết quả gần 30 năm lao động miệt mài của các nhà khoa học Việt Nam và Nga. GS. TSKH Nhina Vaxilievna Xolntxeva là một trong những người chỉ đạo khoa học công trình này.

Nhiều trong số các công trình khoa học của GS.TSKH Nhina Vaxilievna Xolntxeva được thực hiện trên tư liệu tiếng Việt và các ngôn ngữ dân tộc thiểu số Việt Nam. Từ kho dữ liệu này, tác giả đề xuất những ý kiến mang giá trị khoa học cao, góp phần phát triển ngôn ngữ học đại cương, loại hình học và chuyên ngành nghiên cứu các ngôn ngữ ở Việt Nam và Phương Đông.

GS.Nhina Vaxilievna Xolntxeva là người tích cực tổ chức và tham gia Hội thảo khoa học Việt - Nga: *Nghiên cứu tiếng Việt và các ngôn ngữ ở Việt Nam*, được tổ chức nhiều lần tại Maxcova và Hà Nội. Bà cũng tích cực tham gia Dự án hợp tác khoa học giữa Viện Ngôn ngữ học Việt Nam và Nga “*Cảnh huống và Chính sách ngôn ngữ ở Liên Bang Nga và Việt Nam*”.

GS. Nina Vaxilievna Xolntxeva là người hướng dẫn, phản biện, tư vấn cho nhiều thế hệ những nhà ngôn ngữ học Việt Nam, cũng như những ai có hướng nghiên cứu về các ngôn ngữ Phương Đông. Trước đây, khi Việt Nam còn hết sức khó khăn do chiến tranh và ban đầu xây dựng lại đất nước sau chiến tranh, cùng với Viện sĩ V. M. Xolntsev, Bà luôn thường xuyên động viên, giúp đỡ, tạo những

điều kiện tốt nhất để sinh viên, nghiên cứu sinh, thực tập sinh Việt Nam học tập và làm việc đạt kết quả cao nhất. Ban Ngôn ngữ Đông Nam Á của Viện Đông phương học trước đây và Viện Ngôn ngữ học nơi Bà làm việc sau này, và căn hộ của gia đình Ông Bà Xolntxev, là nơi nhiều nhà khoa học Việt Nam như Viện sĩ Nguyễn Khánh Toàn, GS. Hoàng Tuệ, GS. Hoàng Văn Hành, PGS. Cao Xuân Hạo, PGS. Bùi Khắc Việt, TS. Nguyễn Văn Thạc, TS. Nguyễn Văn Tài và nhiều người Việt Nam khác, thường có những cuộc gặp gỡ và trao đổi khoa học với các nhà khoa học Nga trong bầu không khí cởi mở, thân tình.

Với những thành tựu nghiên cứu khoa học xuất sắc, năm 1999, GS.TSKH Nina Vaxilievna Xolntxeva được công nhận là Viện sĩ thông tấn Viện Hàn lâm Khoa học tự nhiên Nga (членом-корреспондентом Российской академии естественных наук; PAEH). Từ năm 1996, Bà được phong danh hiệu Giáo sư danh dự trường Đại học Hắc Long Giang, Trung Quốc). Bà còn là Ủy viên thường trực *Hội nghị Quốc tế nghiên cứu các ngôn ngữ Altai*, là thành viên trong *Dự án hợp tác khoa học Nga-Nhật: “Loại hình học ngôn ngữ”*.

Do những đóng góp vào sự nghiệp phát triển khoa học, đào tạo của Việt Nam, năm 1982, GS.TSKH Nhina Vaxilievna Xolntxeva đã được Nhà nước CHXHCN Việt Nam trao tặng huân chương “Hữu Nghị”.

GS.TSKH Nhina Vaxilievna Xolntseva là một nhà khoa học lớn và một người Thầy giàu kinh nghiệm, nhiệt tình, chu đáo. Sự ra đi của bà là một tổn thất to lớn đối với ngôn ngữ học nói chung và chuyên ngành nghiên cứu ngôn ngữ Phương Đông, nghiên cứu tiếng Việt và các ngôn ngữ Việt Nam nói riêng, đối với tất cả những đồng nghiệp, bạn bè và học trò của GS.TSKH. Nhina Vaxilievna Xolntxeva. Chúng ta nhớ mãi hình ảnh và những kỉ niệm về Bà - một người bạn của Việt Nam.

Xin gửi lời chia buồn tới gia đình GS.TSKH Nhina Vaxilievna Xolntxeva và các nhà ngôn ngữ học Nga!

Xin thấp nén tâm nhang tưởng nhớ Bà!

GS. Nhina Vaxilievna Xolntxeva đã công bố hơn 190 công trình khoa học, trong đó có 8 chuyên khảo. Những công trình quan trọng đã công bố gồm:

- Проблемы типологии изолирующих языков (*Những vấn đề loại hình học các ngôn ngữ đơn lập*, năm 1985).
- Теоретическая грамматика современного китайского языка (*Ngữ pháp lí luận tiếng Hán*, đồng tác giả, năm 1978).
- Язык лаха (*Tiếng La Ha* - đồng tác giả, công bố năm 1985).
- Библиография по китайскому языкознанию (*Thư mục về ngôn ngữ học Hán*”, đồng tác giả, năm 1991).
- Язык рук (*Tiếng Rục*, đồng tác giả, năm 2001).
- Новый большой вьетнамско-русский словарь (*Đại từ điển Việt-Nga mới*, đồng chủ biên, năm 2013).

HỘI NGÔN NGỮ HỌC HÀ NỘI TỔ CHỨC TỌA ĐÀM KHOA HỌC: “HÁT XẨM HÀ THÀNH – XƯA VÀ NAY”

Ngày 22/2/2014 tại Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn, Đại học Quốc gia Hà Nội, *Hội Ngôn ngữ học Hà Nội* thuộc Liên hiệp Các hội KHKT Hà Nội, *Trung tâm Nghiên cứu phát triển các dân tộc thiểu số & miền núi và lưu vực sông Hồng* Trường ĐHKHXH&NV phối hợp với *Trung tâm Nghiên cứu bảo tồn và phát huy âm nhạc dân tộc* đã tổ chức buổi sinh hoạt chuyên đề về nghệ thuật dân gian: HÁT XẨM HÀ THÀNH – XƯA VÀ NAY.

Các diễn giả đã giới thiệu và có những phân tích sâu sắc về Hát xẩm Hà Nội. Có thể nói, Hát xẩm nói chung và Hát xẩm Hà thành nói riêng là một loại hình nghệ thuật dân gian có tính quần chúng cao, tính tuyên truyền cộng đồng rộng rãi và có tính giáo dục lớn.

Là sản phẩm của người lao động nên ca từ của những bài hát xẩm rất mộc mạc, chân thành, song chúng lại chứa đựng những triết lí sâu xa của ông cha, những lời răn dạy đạo lí ở đời.

Chữ Quốc ngữ xuất hiện và được sử dụng như một sự kích hoạt cho dòng hát xẩm ngày càng trở nên gần gũi với cách ăn nói dân gian thường ngày của quần chúng. Bài thơ *Tiến chân anh Khóa xuống tàu* của Á Nam Trần Tuấn Khải với ca từ bình dân, mộc mạc, dễ hiểu, dễ nhớ đã được những người hát xẩm phổ biến sâu rộng nhất, vì chính họ luôn có ý thức chọn những bài hợp với tâm tư của người dân, được người dân yêu thích, và cũng chính họ là những người đã đưa bài hát xẩm dựa theo thơ của Á Nam Trần Tuấn Khải lên một mức “điệu Xẩm anh Khóa”.

Cùng với thuyết trình, trao đổi, các nghệ sĩ đã trình bày minh họa nhiều bài hát xẩm, nhất là những làn điệu xẩm Hà Nội thuộc *Xẩm tàu điện*, *Xẩm chợ Đồng Xuân*... cùng các bài xẩm nổi tiếng như: *Cô hàng nước*, *Xẩm anh Khóa*, *Giăng sáng vườn chè*, *Em đi tỉnh về*; bài xẩm *Vui nhất Hà thành*, *Tiểu trửu giặc đốt*, v.v...

Nhiều vị giáo sư, phó giáo sư, tiến sĩ, các giảng viên, các nhà nghiên cứu cùng đông đảo sinh viên đã tham dự buổi tọa đàm. GS. TS Vũ Hoan, Chủ tịch Liên hiệp Các hội KHKH Hà Nội đã dành sự quan tâm đặc biệt bằng việc dành thời gian tham dự trọn vẹn buổi tọa đàm.

HOÀI LÂM